

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

СТОЯНОВИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 42980/04)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

9 ноември 2010

ОКОНЧАТЕЛНО

09/02/2011

*Решението е окончателно съгласно член 44 § 2 от Конвенцията.
Може да претърпи редакционни промени.*

По делото на Стоянови срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ като камера в състав:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *председател*,

Ренате Йегер (Renate Jaeger),

Карел Юнгвирт (Karel Jungwiert),

Марк Вилигер (Mark Villiger),

Миряна Лазарова Трайковска (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджиева,

Ганна Юдживска (Ganna Yudkivska), *съдии*,

и Клаудия Вестердик (Claudia Westerdiek), *секретар на Отделението*,

след проведено закрито заседание на 5 октомври 2010 г.,

постанови следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е заведено по жалба (№ 42980/04) срещу Република България, подадена на 25 ноември 2004 г. пред Европейския съд по правата на човека на основание на член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от двама български граждани – г-жа Веселка Василева Стоянова и г-н Григор Кирилов Стоянов („жалбоподателите“).

2. Жалбоподателите се представляват от г-н Й. Грозев – адвокат, практикуващ в София, и г-н Б. Боев – юридическо длъжностно лице по член 19 от неправителствена организация със седалище в Лондон. На 8 октомври 2008 г. председателят на Пето отделение дава разрешение на г-н Боев да представлява жалбоподателите в съответствие с член 36 § 4 (а) (в края) от Правилника на Съда. Българското правителство („правителството“) се представлява от своя агент – г-жа М. Димова от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателите твърдят, че държавата е отговорна за смъртта на техния син, армейски офицер, както и че не е реагирала на смъртта му по ефективен начин.

4. На 6 януари 2009 г. председателят на Пето отделение решава да уведоми правителството за жалбата. Решено е също Съдът да се произнесе едновременно по съществото и по допустимостта на жалбата (член 29 от Конвенцията).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

2. Жалбоподателите са родени съответно през 1946 и 1938 г. в Казичене.

6. На 27 май 1998 г. техният син, г-н Росен Стоянов, роден през 1967 г. и инструктор-парашутист в българската армия, загива при изпълнение на парашутен скок от хеликоптер Mi-17 по време на тренировъчно учение на Специалния отряд за борба с тероризма на Министерството на вътрешните работи.

1. Инцидентът от 27 май 1998 г.

3. Запланувано е шестима парашутисти да скачат този ден. Преди да се качат на хеликоптера, те са прегледани от лекар, който потвърждава физическата им годност. Хеликоптерът излита в 13:00 ч. след обяд и няколко минути по-късно достига височина от около 1100 метра. Непосредствено преди началото на парашутните скокове главен сержант Ц., спускач от борда на хеликоптера, казва на екипажа на хеликоптера да увеличи скоростта. Екипажът отговаря: "Имат я". Не е ясно каква точно е била достигнатата скорост, тъй като, както се установява по-късно, в устройството на хеликоптера за запис на параметрите на полета, не е имало поставена лента.

4. Един от парашутистите, г-н Г., скача пръв. Веднага след скока тялото му е подето от въздушната струя и главата му минава на около 20 сантиметра от лявата задна гума на хеликоптера.

5. Синът на жалбоподателите скача четири секунди след него. Веднага след скока главата му се удря в лявата задна гума на хеликоптера и той губи съзнание. Тялото му в свободно падане се понася към земята и се удря в нея.

6. Четири секунди по-късно скача следващият парашутист, г-н В. Главата му също се удря в лявата задна гума на хеликоптера и той губи съзнание. На шестдесет-седемдесет метра от земята той идва в съзнание и безуспешно се опитва да отвори парашута си. Тялото му също се удря в земята.

7. След нещастните случаи със сина на жалбоподателите и г-н В. парашутните скокове са преустановени и хеликоптерът се приземява. Двете тела са намерени малко след това.

2. Вътрешното разследване

8. На 27 май 1998 г. министрите на вътрешните работи и на отбраната назначават десетчленна комисия да разследва причините, довели до фаталния инцидент. Комисията, която се състои от парашутисти, лекари и други експерти, извършва проверки, разпитва свидетели и проверява документи. На 6 юни 1998 г. тя представя

междинен доклад, в който предлага, с цел правилно установяване на обстоятелствата около инцидента, да бъде проведен експеримент с хвърляне на манекен от хеликоптер при различни скорости, както и да бъде поискана допълнителна информация от производителя на хеликоптера. Както изглежда, нито едно от тези действия не е било изпълнено.

9. На 24 юни 1998 г. комисията представя окончателния си доклад. Той установява, че след като главен сержант Ц. е наредил на екипажа да увеличи скоростта (вж. параграф 7 по-горе), хеликоптерът е увеличил скоростта си от 150 на около 200 км/ч. Тази оценка се основава на данни от наземния контрол.

10. Освен това комисията установява, че хеликоптерът, който е произведен през 1986 г., е бил в добро техническо състояние и че оборудването му е функционирало добре по време на фаталния полет. Тримата членове на екипажа са опитни и квалифицирани. Комисията установява, че до 27 май 1998 г. г-н Росен Стоянов е имал 450 скока с парашут, 112 от които са от хеликоптер Mi-17. Господин В. е имал 178 скока, 120 от които са от Mi-17.

11. Комисията стига до заключението, че нещастният случай е причинен от

“несъобразена скорост на хеликоптера и несъответстващо на нея положение на телата на парашутистите по време на скоковете”.

Освен това инцидентът се дължал на:

“1) непълна координация между екипажа на хеликоптера и парашутистите; 2) пропуски в подготовката и провеждането на полета от страна на екипажа на хеликоптера; и 3) пропуски в организацията и провеждането на парашутните скокове от страна на Специалния отряд за борба с тероризма на Министерството на вътрешните работи.”

12. Комисията критикува пропуската на длъжностните лица, отговорни за организацията на полета, да не поставят лента в записващото устройство на хеликоптера (вж. параграф 7 по-горе), което е в разрез с правилата.

13. Освен това комисията критикува главен сержант Ц., че не е съобщил на екипажа точната скорост, която му е била необходима, когато нарежда да се увеличи скоростта. Скоростта, при която е трябвало да бъдат осъществени скоковете, не е била посочена и от офицера, ръководещ учението (той е останал на земята), преди да излети хеликоптерът.

14. Комисията препоръчва различни мерки за предотвратяване на подобни инциденти в бъдеще, основно свързани с обучението на парашутистите и подготовката на полетите. Не е ясно дали някои от тях са приложени на практика.

15. На 30 юни 1998 г. докладът на комисията е утвърден от министъра на отбраната, но не и от министъра на вътрешните работи.

Впоследствие документът е предоставен на прокуратурата, която разследва смъртта на г-н Стоянов и г-н В. (вж. по-долу).

3. Наказателното производство

16. На 27 май 1998 г. Софийска военноокръжна прокуратура образува досъдебно производство във връзка с инцидента.

(а) Първоначални разследващи действия

17. На 28 май 1998 г. е извършена аутопсия на телата на сина на жалбоподателите и на г-н В. Заключение от аутопсията е, че смъртта е причинена от „многобройни травми, несъвместими с поддържането на живота”. Няма следи от алкохол или отрова в кръвта.

18. Няма следи от алкохол или отрова и в кръвта на членовете на екипажа.

19. Полковник О., командир на екипажа, е разпитан на 28 май 1998 г. Той заявява, че хеликоптерът е бил проверен непосредствено преди полета и е било установено, че е в добро техническо състояние. Освен това той заявява, че след като главен сержант Ц. е поискал от пилотите да увеличат скоростта, увеличението е било от 130 на 150 км/ч. След като първите трима парашутисти скочили, му било наредено да се приземи, тъй като парашутите на двама от тях не се отворили.

20. Старши сержант А., бордният инженер, е разпитан на 1 юни 1998 г. Той също свидетелства, че скоростта на хеликоптера по времето, когато са започнали парашутните скокове, е била 150 км/ч. Скоростта и височината не са се променяли по време на скоковете. Когато е скочил от хеликоптера, г-н Г. се е оттласнал силно надолу, за разлика от г-н Росен Стоянов и г-н В., което по мнението на старши сержант А. е станало причина за фаталния инцидент.

21. На 29 май 1998 г. г-н Г., който скача преди г-н Стоянов, свидетелства, че непосредствено след скачането е усетил неочаквано силно въздушно течение.

22. Главен сержант П., който е бил на борда на хеликоптера, е разпитан на 29 май 1998 г. Той обяснява, че е видял главата на г-н Г. да минава на 20 сантиметра от лявата задна гума на хеликоптера, а след това г-н Росен Стоянов и г-н В. се ударили в нея. От силния удар тялото на г-н Стоянов се превъртяло няколко пъти във въздуха.

23. Лейтенант Д., който също е бил в хеликоптера, свидетелства, че той също е видял как главата на г-н Стоянов се удря в гумата. Капитан К., който също е бил на борда, описва позицията на тялото на г-н Г. веднага след скачането му като „напълно неестествена”.

24. Главен сержант Ц., който е бил спускач и е трябвало да скочи след г-н В., е разпитан на 29 май 1998 г. Той обяснява, че не е видял как г-н Стоянов и г-н В. се удрят в гумата, но е забелязал неестествената позиция на тялото на г-н В. и не е скочил. Той не е забелязал промяна в скоростта, височината или посоката на хеликоптера по време на парашутните скокове.

25. През първите няколко седмици след 27 май 1998 г. водещият следовател по делото проверява други свидетели, извършва проверки и събира документални доказателства.

26. На 28 май 1998 г. той назначава членовете на комисията за вътрешно разследване от министерствата на вътрешните работи и на отбраната (вж. параграфи 12 – 19 по-горе) като експерти по наказателното производство със задача да установят причината за смъртта на двамата парашутисти. Тъй като експертите не успяват да изготвят доклад през следващите месеци, на 25 ноември 1998 г. прокурор от Софийска военнокръжна прокуратура спира производството.

(б) Последващи развития

27. На няколко пъти през 1999 г. и в началото на 2000 г. Софийска военнокръжна прокуратура изпраща писма до министерствата на вътрешните работи и отбраната, искайки техните длъжностни лица, назначени като експерти, да изготвят и представят доклад за целите на наказателното производство.

28. На 18 април 2000 г. наказателното производство е възобновено и водещият прокурор по делото назначава нова група експерти от Националния военен университет в Долна Митрополия със задачата да направят оценка на причините за смъртта на сина на жалбоподателите и г-н В.

29. На 25 април 2000 г. експертите представят своите заключения, уточнявайки, че информацията, която им е била предоставена, е недостатъчна, тъй като не разполагат с точните параметри на полета и не са експерти по парашутизъм; затова не са в състояние да изготвят официален експертен доклад.

30. Експертите смятат, че скоростта на хеликоптера по време на скоковете на г-н Росен Стоянов и г-н В. е била между 150 и 170 км/ч. Според тях обаче скоростта не е свързана с фаталния инцидент, а той е бил причинен от техниката на скачане на двамата парашутисти; тя не е отговаряла на съответните инструкции за изпълнение на парашутни скокове.

31. През юли и октомври 2000 г. Софийска военнокръжна прокуратура изпраща нови писма до министерствата на вътрешните работи и отбраната, като отново иска експертите, назначени на 28 май 1998 г. (вж. параграф 30 по-горе), да изготвят официален доклад.

32. На 17 ноември 2000 г. експертите на Министерството на отбраната предават своя доклад. Групата включва четирима парашутисти и лекар. Експертите на Министерството на вътрешните работи не подписват документа.

33. Въз основа на данните от наземния контрол експертите на Министерството на отбраната установяват, че скоростта на хеликоптера по време на скоковете на г-н Росен Стоянов и г-н В. е била 210 км/ч. Експертите са на мнение, че г-н Стоянов и г-н В. не са

направили грешки при скачането от хеликоптера, но посочват, че не притежават необходимите експертни познания, за да преценят дали екипажът на хеликоптера е допуснал грешки, които биха могли да доведат до трагичния инцидент. Експертите отбелязват, че парашутите на двамата парашутисти са били добре опаковани и в добро състояние, а климатичните условия по това време не са повлияли на полета.

(в) Прекратяване на наказателното производство

34. На 4 февруари 2002 г. прокурор от Софийска военноокръжна прокуратура прекратява наказателното производство. Основавайки се на показанията на свидетелите и на заключенията на експертите на Националния военен университет (вж. параграф 34 по-горе), той установява, че скоростта и височината на хеликоптера не са се променили съществено по време на парашутните скокове и не са свързани с фаталния инцидент. Той приема, че не могат да бъдат събрани достатъчни данни, за да се прецени дали екипажът на хеликоптера е допуснал грешки и дали синът на жалбоподателите и г-н В. са спазили съответните инструкции за изпълнение на парашутни скокове.

35. По апелативна жалба от жалбоподателите на 6 август 2002 г. Софийският военен съд отменя решението на прокурора. На 28 ноември 2002 г. Военният апелативен съд потвърждава констатациите на по-долния съд. Той постановява, че прокурорът е нарушил процедурните правила и че заключенията на експертите на Националния военен университет, на които се основава неговото решение, не могат да служат за валидно доказателство по случая.

36. След като делото е върнато на прокуратурата, някои от свидетелите са разпитани отново. На неуточнена дата главен сержант Ц., който е бил спускач от борда на хеликоптера, обяснява, че когато е казал на екипажа на хеликоптера да увеличи скоростта, е имал предвид скорост от около 150 км/ч, както обикновено. По-късно е разбрал, очевидно от заключенията на вътрешното разследване, че скоростта е била над 200 км/ч. Той смята, че това, заедно с вероятното леко странично накланяне на хеликоптера, което би променило позицията на лявата гума спрямо телата на парашутистите, е причината за инцидента със сина на жалбоподателите и г-н В.

37. На 13 май 2003 г. прокурор от Софийска военноокръжна прокуратура иска от министерствата на вътрешните работи и на отбраната да определят седем експерти по аеродинамика, авиация, метеорология и парашутизъм, които да бъдат назначени за вещи лица в наказателното производство и да изготвят нов експертен доклад. Той не получава никакъв отговор от двете министерства.

38. На 16 юни 2003 г. прокурорът назначава друга група експерти – лекар от Военномедицинска академия и петима лектори от Катедрата по въздушен транспорт на Техническия университет в София – със

задачата да направят оценка за причините за смъртта на двамата парашутисти на 27 май 1998 г.

39. Експертите представят доклада си на 25 юли 2003 г. Те смятат, че е научно невъзможно г-н Стоянов и г-н В. да са се ударили в лявата задна гума на хеликоптера; според тях тези удари са „измислени“. Експертите смятат, че двамата парашутисти не са преценили правилно разстоянието до земята и не са отворили навреме парашутите си; това е довело до тяхната смърт. Освен това парашутистите не са спазили инструкциите за позицията на техните тела по време на скачането. Скоростта и курсът на хеликоптера нямат отношение към смъртта им.

40. На 10 юни 2004 г. прокурор от Софийската военноекръжна прокуратура отново прекратява наказателното производство. В решението си той се позовава на експертния доклад от 25 юли 2003 г. и неговото заключение, че синът на жалбоподателите и г-н В. всъщност не са се ударили в лявата задна гума на хеликоптера (вж. параграф 43 по-горе). Той обаче споменава свидетелските показания, посочващи, че такива удари е имало (вж. параграфи 26 – 27 по-горе). Прокурорът не е разгледал явното противоречие между тези две групи доказателства и не е посочил коя версия намира за правдоподобна, а просто заключава, след като описва събраните доказателства по делото, че не е налице престъпление.

41. След обжалване от първия жалбоподател на 30 юни 2004 г. решението на прокурора е потвърдено от Софийския военен съд. Разглеждайки събраните доказателства по делото, този съд отхвърля заключението на експертния доклад от 25 юли 2003 г. (вж. параграф 43 по-горе), че г-н Стоянов и г-н В. не са се ударили в лявата задна гума на хеликоптера; той счита, че в това отношение показанията на другите участници в полета са надеждни. При все това вътрешният съд е приел заключението на експертите в частта му, че г-н Стоянов и г-н В. не са се позиционирали правилно, когато са скочили. Той заключава, че това е била причината те да се ударят в гумата и да паднат на земята. Съответно той потвърждава заключението на прокурора, че в случая няма извършено престъпление.

4. Други развития

42. Скоро след смъртта на техния син жалбоподателите търсят обезщетение по член 249, ал. 2 от Закона за въоръжените сили от 1995 г. (вж. параграф 49 по-долу). Тъй като до 2003 г. не са получили сумата, те завеждат иск. Претендират за обезщетението, което се предвижда по член 249, ал. 2 от Закона за въоръжените сили, заедно с полагаемата се лихва по член 250 (пак там).

43. Докато тече производството, българската армия изплаща дължимото обезщетение в размер на 8316,48 български лева (BGN), равностойни на приблизително 4300 евро (EUR). Затова в решение от 6 юли 2004 г. Софийски районен съд присъжда на жалбоподателите само

начислената лихва, в съответствие с член 250 от Закона за въоръжените сили от 1995 г., която възлиза на 427,58 лв., равностойни на 220 евро. Това решение не е било обжалвано и е влязло в сила.

44. През септември 2003 г. жалбоподателите търсят обезщетение и от дружеството, в което техният син е бил застрахован от българската армия. Те претендират за сумата от 3000 лв., еквивалентна на 1540 евро. Това обезщетение обаче е отказано, тъй като не са предявили иска си в законния тригодишен срок от датата на смъртта на техния син.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Законът за въоръжените сили от 1995 г.

45. Член 249, ал. 2 от Закона за въоръжените сили, който е бил в сила по това време, предвижда че българската армия е длъжна да изплати обезщетение в размер на дванадесет месечни заплати на всеки от наследниците (съпруга, деца или родители) на кадрови военнослужещ, загинал по време на военна служба. По член 250 от същия закон армията е трябвало да изплати и начислената лихва в случай на забавяне на плащането.

46. Когато наследниците на кадрови военнослужещ, загинал по време на военна служба, търсят по-голяма сума за вреди, те биха могли по силата на разпоредбата на член 249, ал. 6 от Закона за въоръжените сили да предявят иск пред гражданските съдилища.

Б. Отговорност на държавата за вреди

47. Член 1, ал. 1 от Закона за отговорността на държавата за причинени вреди на граждани от 1988 г. (на 12 юли 2006 г. наименованието му е променено на „Закон за отговорността на държавата и общините за вреди“) предвижда, че държавата носи отговорност за вреди, причинени на физически лица в резултат от незаконосъобразни актове, действия или бездействия на държавни служители, при или по повод изпълнение на техните задължения.

48. В допълнение член 45, ал. 1 от Закона за задълженията и договорите от 1951 г. предвижда, че всеки е длъжен да поправи вредите, които виновно е причинил другиму. Член 49 от Закона предвижда, че този, който е възложил на друго лице някаква работа, отговаря за вредите, причинени от него при или по повод изпълнението на тази работа.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛЕН 2 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

49. Жалбоподателите се оплакват по член 2 от Конвенцията, че държавата е отговорна за смъртта на техния син, г-н Росен Стоянов, и че разследването на неговата смърт е било неефективно. Член 2, доколкото е приложим, гласи:

“1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона...”

50. Правителството счита, че разследването на смъртта на г-н Стоянов е било пълно и ефективно, и че заключението на Софийския военен съд, че не са извършени никакви наказателни престъпления в хода на подготовката и провеждането на парашутните скокове на 27 май 1998 г., е защитимо и добре обосновано.

51. Жалбоподателите оспорват тези аргументи.

A. Допустимост

52. Съдът отбелязва, че през 2003 г. жалбоподателите са получили обезщетение за смъртта на сина им от българската армия (вж. параграфи 46 – 47 по-горе). Задължението да се изплати това обезщетение обаче е пряк резултат от факта, че синът на жалбоподателите е загинал по време на военна служба (вж. параграф 49 по-горе) и нищо в случая не подсказва, че с изплащането му властите са признали, явно или по същество, предполагаеми нарушения на член 2 от Конвенцията (вж. *Ротару срещу Румъния (Rotaru v. Romania)* [ГК], № 28341/95, §§ 33-38, ЕСПЧ 2000-V). Съответно Съдът счита, че жалбоподателите са жертви на твърдяните нарушения на тази разпоредба.

53. Освен това Съдът е на мнение, че оплакванията по член 2 не са явно необосновани по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията и не са недопустими на други основания. Следователно те трябва да бъдат обявени за допустими.

B. По същество

54. Съдът отбелязва, че първото изречение от алинея 1 на член 2 налага на държавата не само да се въздържа от умишлено или незаконно отнемане на човешки живот, но също и да предприеме подходящи мерки за опазване живота на лицата, които са под нейна юрисдикция (вж. *Л.К.Б. срещу Обединеното кралство (L.C.B. v. the United Kingdom)*, 9 юни 1998 г., § 36, Доклади за присъди и решения 1998-III).

55. Когато заплахата за живота произтича от криминални действия на други лица, предвижда се това позитивно задължение да включва като основна задача гарантиране правото на живот чрез приемане на ефективни наказателноправни разпоредби, за да се възпре извършването на престъпления срещу личността, подкрепени с правоприлагаща машина, с цел предотвратяване, ограничаване и санкциониране нарушаването на тези разпоредби. При определени специфични обстоятелства позитивното задължение по чл. 2 може да включва и изискване към властите да предприемат превантивни оперативни мерки за защитата на лице, чийто живот е в риск в резултат от криминалните действия на друго лице. Като се имат предвид трудностите, с които съвременните общества се сблъскват при поддържане на реда, непредсказуемостта на човешкото поведение и оперативния избор, който трябва да бъде направен по отношение на приоритети и ресурси, това задължение трябва да бъде тълкувано по начин, който не налага невъзможно или прекомерно бреме върху властите и е в съответствие с други права, гарантирани от Конвенцията. Проверката, наложена в контекста на задължението да се предотвратят и ограничат престъпления срещу личността, изисква да бъде установено, че властите са знаели или е трябвало да знаят за съществуването на реален или непосредствен риск за живота на определено физическо лице или лица в резултат от криминални действия на трета страна и не са предприели мерки в рамките на техните правомощия и при разумна преценка да се избегне този риск (вж. *Осман срещу Обединеното кралство (Osman v. the United Kingdom)*, 28 октомври 1998 г., § 116, *Доклади за присъди и решения 1998-VUJ*). Този подход се прилага и в области, в които рисковете за живота са предизвикани от опасни ситуации – като настаняване на хора в порутени жилища в близост до общо сметище – и природни рискове – като свличания на земни маси, – при които властите, знаейки за потенциалната опасност, имат задължението да отговорят с необходимата грижа за защита правото на живот. В този контекст Съдът е установявал пропуски както по същество – например мерки да се информира и предпази населението, – така и на процедурно ниво – неадекватен разследващ и съдебен отговор, който да позволи да бъде установена причината за инцидента, съответните отговорни лица да понесат отговорността си и да е налице компенсаторно удовлетворение за жертвите (вж. *Онерялдъз срещу Турция (Oneryildiz v. Turkey)* [ГК], № 48939/99, ЕСПЧ 2004-ХП, и *Будаева и други срещу Русия (Budayeva and Others v. Russia)*, №№ 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02, ЕСПЧ 2008-... (извадки)).

56. Позитивните задължения са приложими и в сферата на общественото здраве. Те изискват от държавите да създадат разпоредби, задължаващи болниците – частни или държавни, да приемат подходящи мерки за защита живота на пациентите. Изискват също и създаване на ефективна независима съдебна система, така че да

може да бъде установена причината за смъртта на пациенти, лекувани под лекарска грижа както в държавния, така и в частния сектор, и отговорните лица да си понесат отговорността (вж. *Пауел срещу Обединеното кралство (Powell v. the United Kingdom)* (реш.), № 45305/99, ЕСПЧ 2000-V; *Калвели и Чилио срещу Италия (Calvelli and Ciglio v. Italy)* [ГК], № 32967/96, ЕСПЧ 2002-1; *Во срещу Франция (Vo v. France)* [ГК], № 53924/00, ЕСПЧ 2004-VIII). Когато нарушаването на правото на живот или на физическата неприкосновеност не е причинено умишлено, наложеното от член 2 позитивно задължение за създаване на ефективна съдебна система, не изисква задължително предоставяне на удовлетворение по наказателното право във всеки такъв случай. Конкретно в сферата на медицинската небрежност, “задължението би могло да се счита за изпълнено, ако например правната система осигурява на жертвите правно средства за защита в гражданските съдилища – самостоятелно или заедно с правно средство за защита в наказателните съдилища, – което позволява да бъдат точно установени задълженията на въпросните лекари и осигурява подходящо гражданско удовлетворение – като получаване на обезщетение и публикуване на решението. Могат също така да се предвидят и дисциплинарни мерки” (вж. *Калвели и Чилио*, цитирано по-горе, § 51; *Лазарини и Гиачи срещу Италия (Lazzarini and Ghiacci v. Italy)* (реш.), № 53749/00, 7 ноември 2002 г.; и *Мастроматео срещу Италия (Mastromatteo v. Italy)* [ГК], № 37703/97, § 90, ЕСПЧ 2002-VIII).

57. Следователно позитивните задължения се различават по приложението си в зависимост от контекста. Първостепенна задача на националните системи е да разследват причините за фатални инциденти и да установят фактите и отговорността. В настоящия случай, който касае инцидент по време на военно учение, Съдът отбелязва, че макар дейностите на въоръжените сили да крият риск за живота, този случай се различава от „опасните“ ситуации, криещи конкретна заплаха за живота и възникващи изключително от насилствени, неправомерни действия на други лица или от бедствия – предизвикани човека или природни. Въоръжените сили, подобно на лекарите, рутинно се занимават с дейности, които потенциално могат да причинят вреда; иначе казано, рискът е съществена част от начина им на функциониране. Така в настоящия случай парашутното учение е опасна по своята същност, но обичайна част от военните задължения. Когато държава предприема или организира опасни дейности, или ги разрешава, тя трябва да осигури намаляване на риска до максималната разумна степен чрез система от правила и достатъчен контрол. Ако все пак възникне вреда, тя ще е в нарушение на позитивните задължения на държавата само ако е в резултат от недостатъчно регулиране или недостатъчен контрол, но не и ако е причинена от небрежното поведение на лице или от злощастно стечение на обстоятелствата (вж.

за сравнение: *Календер срещу Турция (Kalender v. Turkey)*, № 4314/02, §§ 43-47, 15 декември 2009 г.).

58. В този случай няма претенция за умишлено причиняване на вреда или за съществуването на конкретен риск за живота на сина на жалбоподателите, който е трябвало да бъде предвиден предварително. Би следвало обаче да има подходяща правна, регулаторна и съдебна рамка, за да се определи причината за инцидента, да се предвиди установяването на отговорност и да се предостави подходящо обезщетение.

59. В настоящия случай жалбоподателите не твърдят, че създадената от държавата законодателна и административна рамка е дефектна в общ или в конкретен смисъл. Наблюдението на Съда по-скоро трябва да се съсредочи върху реакцията на властите на инцидента. В разглеждания случай събитията, довели до загуба на живот, попадат под отговорността на Министерството на вътрешните работи, което е организирано и провело парашутното учение на 27 май 1998 г. (вж. параграф 6 по-горе). В този контекст обстоятелствата около инцидента, причинил смъртта на сина на жалбоподателите, са до голяма степен ограничени до знанието на държавните власти, които са и единствените субекти, разполагащи с достатъчно експертен потенциал и ресурси да установяват причините за инцидента. Затова тези власти е трябвало да осигурят провеждането на ефективно разследване. Само по себе си разследването задължително включва елемент на техническа експертиза, затова Съдът трябва да отдаде необходимата тежест на констатациите на вътрешните власти в това отношение.

60. Съдът отбелязва, че в действителност е имало две официални разследвания на фаталния инцидент, в който г-н Росен Стоянов е изгубил живота си. На първо място, извършено е вътрешно разследване от съвместна комисия на министерствата на вътрешните работи и на отбраната, което е събрало множество доказателства и е представило доклад, чието заключение е, че инцидентът е причинен от „несъобразената” скорост на хеликоптера и от пропуските в подготовката на парашутното учение, от една страна, и координацията между екипажа на хеликоптера и парашутистите, от друга (вж. параграфи 12 – 17 по-горе). Съдът е удовлетворен, че комисията притежава необходимите експертен капацитет и обективност, че разследването ѝ е задълбочено и че заключенията ѝ са адекватни, защитими и убедителни. Съдът отбелязва, подобно на комисията, че комуникацията между екипажа на хеликоптера и парашутистите изглежда не е била на необходимото ниво, тъй като, първо, главен сержант Ц., спускач от борда на хеликоптера, не посочва на екипажа точната скорост (вж. параграфи 7 и 40 по-горе) и второ, екипажът не съобщава на парашутистите точната скорост, достигната след инструкциите да се увеличи скоростта (вж. параграф 7 по-горе). Освен това устройството на хеликоптера, което записва параметрите на полета, не е било заредено с лента (вж. параграфи 7 и 16 по-горе).

Съдът отбелязва също, че заключенията на вътрешното разследване дават правдоподобно и убедително обяснение на събитията от 27 май 1998 г. и по-конкретно на факта, че двама опитни парашутисти загиват по един и същи начин, с разлика от няколко секунди, след като главите им се удрят в задната лява гума на хеликоптера, както и за това, че г-н Г., парашутистът, който скача пръв, също не е скочил нормално и главата му се е разминала на косъм със същата гума. Съдът не вижда причина да се съмнява в изчерпателността и правилността на заключенията на вътрешното разследване. Той отбелязва, че макар мерките, препоръчани в междинния доклад на комисията от 6 юни 1998 г. – а именно експеримент с манекен и искане на допълнителна информация от производителя на хеликоптера, – да не са били изпълнени (вж. параграф 12 по-горе), окончателният доклад от 24 юни 1998 г. все пак се основава на достатъчно и различни доказателства, а именно огледи на място, показания на свидетели и документи (пак там). Освен това, въпреки че членовете на комисията са служители на министерствата на вътрешните работи и на отбраната, Съдът не вижда причина да се съмнява в тяхната непредубеденост към поставената задача. В техния състав има парашутисти, лекари и други експерти (вж. параграф 12 по-горе). Експертизата им не е оспорена и очевидно е призната от прокуратурата, която първоначално назначава членовете на комисията като експерти в наказателното производство (вж. параграф 30 по-горе). Заключениеето на вътрешното разследване, че парашутистите не носят вина за фаталния инцидент, е повторено и в експертния доклад, предоставен за целите на наказателното производство на 17 ноември 2000 г. (вж. параграфи 36 – 37 по-горе).

61. Съдът отбелязва по-нататък, че вътрешното разследване е своевременно, тъй като приключва по-малко от месец след фаталния инцидент на 27 май 1998 г. (вж. параграф 13 по-горе).

62. Прокуратурата също извършва разследване на инцидента от 27 май 1998 г. (вж. параграфи 20 – 45 по-горе), което обаче се различава от вътрешното разследване по отношение тълкуването на доказателствата и отговорността за случилото се. Съдът не намира за спорен сам по себе си факта, че извършените от властите разследвания не водят до установяване на степен на наказателна отговорност на лицата, отговорни за парашутното учение на 27 май 1998 г. Той отбелязва, че член 2 от Конвенцията задължава властите да извършат пълно разследване; не се изисква обаче да има последващо наказателно обвинение (вж. параграф 60 по-горе). Въпреки че изводите на прокуратурата относно причините за фаталния инцидент на 27 май 1998 г. не дават убедително обяснение за начина, по който загиват двамата опитни парашутисти един след друг, а друг парашутист почти се удря в рамката на хеликоптера, от това не следва непременно, че прокуратурата е допуснала грешка, като не е наложила наказателни санкции. Няма явни доказателства относно смъртта на г-н Стоянов, събрани от властите, които да показват, че конкретно лице или лица, са допуснали толкова сериозни грешки, че да бъдат справедливо

подведени под наказателна отговорност. В своите твърдения жалбоподателите също не посочват такива лица.

63. Съдът би искал да подчертае, че описаните по-горе разследвания дават възможност на жалбоподателите да се запознаят с доказателствата относно смъртта на техния син. Освен това вътрешното разследване, проведено от министерствата на вътрешните работи и на отбраната, заключава, както твърдят и самите жалбоподатели, че отговорност за смъртта на техния син носи държавата. Ако жалбоподателите са искали да отидат по-далече и да имат съдебна констатация в този смисъл, те са имали възможност въз основа на фактологическите констатации на двете разследвания да заведат граждански иск. Националното право по това време, а именно член 249(6) от Закона за въоръжените сили, им дава изрично право да заведат иск за вреди срещу Министерството на отбраната, независимо дали вече са получили обезщетение (вж. параграфи 47 и 50 по-горе). Освен това, що се отнася до твърдяната отговорност на Министерството на вътрешните работи, те биха могли да заведат дело за вреди по общото законодателство, предвиждащо деликтна отговорност на държавата (вж. параграфи 51 – 52 по-горе). Съдът не вижда причина да смята, че подобни дела не биха установили вината на властите, което би било предпоставка за тяхната отговорност за вреди.

64. В обобщение Съдът счита, че макар властите да са единствените субекти, които имат достатъчно знания да установят обстоятелствата около смъртта на г-н Росен Стоянов, след като те са разследвали инцидента и са сложили доказателствата на масата, жалбоподателите са тези, които решават дали да търсят отговорност и да заведат иск, за да установят отговорността на държавата за вреди. Що се отнася до властите, те са спазили задължението си да извършат ефективно разследване съгласно изискванията на член 2 от Конвенцията.

65. В обстоятелствата по настоящото дело Съдът заключава, че не е имало неизпълнение от страна на държавата на позитивното задължение по член 2 от Конвенцията за зачитане правото на живот.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

66. Жалбоподателите се оплакват и по член 13 от Конвенцията, че предвид констатациите на наказателното разследване по случая те не могат да претендират за обезщетение заради смъртта на сина им. Член 13 гласи:

“Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.”

67. Правителството не представя становище по това оплакване.

68. Съдът отбелязва, че жалбоподателите са получили обезщетение за смъртта на сина им, а освен това са имали право да търсят обезщетение от неговия застраховател (вж. параграфи 46 – 48 по-горе).

69. Доколкото става ясно, жалбоподателите се оплакват, че не са могли да претендират допълнително обезщетение. Съдът отбелязва, че той вече е констатирал, че те са имали възможност да сторят това (вж. параграф 67 по-горе). Съответно Съдът смята, че по член 13 от Конвенцията не възниква отделен въпрос.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. *Обявява* жалбата за допустима с мнозинство;
2. *Постановява* с шест гласа на един, че не е налице нарушение на член 2 от Конвенцията;
3. *Постановява* единодушно, че по член 13 от Конвенцията не възниква отделен въпрос.

Изготвено на английски език и съобщено в писмен вид на 9 ноември 2010 г. в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик
Секретар

Пеер Лоренцен
Председател

В съответствие с член 45 § 2 от Конвенцията и член 74 § 2 от Правилника на Съда към настоящото решение е приложено особеното мнение на съдия Калайджиева.

П.Л.
К.В.

ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИЯ КАЛАЙДЖИЕВА

Напълно споделям заключението на мнозинството по съществуването на оплакванията на жалбоподателите относно твърдяното неизпълнение от страна на властите на техните позитивни задължения по член 2 от Конвенцията. За разлика от случаите на умишлено отнемане на живот и използване на смъртоносна сила, в случаите на небрежност позитивните задължения на държавните власти не включват непременно задължение за образуване на наказателно производство или за преследване на лицата, отговорни за небрежни пропуски, водещи до трагични инциденти. При такива обстоятелства задължението на държавата е да осигури регулаторна и съдебна рамка, в която много често би било достатъчно самото наличие на гражданско производство.

В настоящия случай жалбоподателите са удовлетворени от заключението на вътрешното разследване, проведено от министерствата на вътрешните работи и на отбраната, че са налице слабости и небрежни пропуски в спазването на съществуващите ясни правила за парашутни упражнения. Жалбоподателите не се оплакват, че това заключение е дало повод за съмнения относно обстоятелствата, при които загива техният син, или че факти, свързани със смъртта му, са били укривани от властите. Те не оспорват и факта, че когато са били информирани за този доклад, са могли да заведат иск срещу Министерството на вътрешните работи за обезщетение на тяхната загуба и страдания. Според мен до този момент властите са спазили позитивните си задължения при подобни обстоятелства.

Не е ясно защо, след като са се запознали с установените обстоятелства около смъртта на техния син, жалбоподателите нито са се възползвали от съществуващата възможност за гражданско обезщетение по общото деликтно право, нито са подали жалба до Съда за конкретни пропуски на вътрешното разследване в рамките на шест месеца след информирането им за резултата от него. Тъй като това не е направено, считам, че оплакванията на жалбоподателите по член 2 са закъснели и недопустими, независимо от тяхното същество.

Що се отнася до паралелното наказателно производство, жалбоподателите не могат да обяснят дали и как резултатът от него би повлиял на техните възможности за гражданско обезщетение или дали по някакъв начин то ще натежи повече, или ще бъде по-обвързващо за гражданските съдилища в сравнение с различните заключения на комисията за вътрешно разследване на Министерството на вътрешните работи. Напълно съм съгласна с мнозинството, че целта на наказателното разследване е да се разследват евентуални криминални

действия, които, ако е необходимо, могат да доведат до повдигане на обвинение на отговорните лица. В настоящия случай жалбоподателите не поддържат тезата, че установените небрежни пропуски, водещи до смъртта на техния син, представляват криминални действия или че властите не са спазили своите задължения, като не са преследвали длъжностните лица, отговорни за небрежните действия. При наличието на правилно заключение на вътрешното разследване, с което жалбоподателите са съгласни, остава неясно защо те са очаквали резултата от наказателното производство като панацея за тяхната скръб или като пречка да подадат иск за обезщетение преди изтичане на предписания срок.

Според мен фактът, че властите са счели за необходимо да образуват наказателно производство, не означава, че това производство е част от позитивните задължения на държавата по отношение на небрежността, нито оправдава решението на жалбоподателите да изчакат резултата от това производство, преди да подадат оплакване пред Съда.